

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА ДВОКОМПОНЕНТНИХ СПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ У МАЛІЙ ПРОЗІ О. ГОНЧАРА

Бажан К.

Запорізький національний університет
Кафедра української мови
katerinabajane@gmail.com

Науковий керівник – **Христіанінова Р. О.**, д. ф. н., професор, в. о. завідувача кафедри української мови Запорізького національного університету

Для малої прози О. Гончара типовими є складні багатоконпонентні речення. Двокомпонентні сполучникові складносурядні речення письменник використовує порівняно рідко. Із-поміж них найуживаніші конструкції із протиставним значенням. Найчастіше письменник для поєднання предикативних частин у цих реченнях послуговується сполучником *але*: *Намагався зусиллям волі повернути собі душевну рівновагу, **але** це йому не вдалось* [2, с. 108]; *Вслухаємось у небо ще і ще, **але** там один лише вітер...* [2, с. 271]. Речень зі сполучниками *однак, одначе* трапляється зовсім мало: *Один із трактористів ступнув уперед з наміром розбудити пастушка, **однак** Штанько перепинив його, цикнувши напівпошепки...* [2, с. 82]; *Спустіє вуличка, **одначе** й серед спустілості, серед тиші місячної ночі нам ще довго бринітиме той Ольжин соковитий, якийсь ніби вишневий сміх* [2, с. 39]. За Ю. Шевельовим, сполучник *а* має виразне протиставне значення, коли поруч нього є заперечення [3, с. 137]. О. Гончар такі речення вживає зрідка: *Тільки й живеш чеканням, **а** радіограми все нема і нема* [2, с. 264]; *Нам траси відкривав, **а** життя його самого для нас і досі не вийшло з тіні...* [2, с. 139].

Часто вживані в малій прозі О. Гончара також складносурядні двокомпонентні речення із зіставним значенням: *Голова Чичкало сп'яну розламав один приймач, **а** другий голова цей витвір техніки в себе в шухляді замкнув на вічне мовчання...* [2, с. 43]; *Він жде, не дихаючи, а ми стоїмо перед ним сумні, ніби справді спіймані на гарячому* [2, с. 260].

Двокомпонентні складносурядні речення з єднальним значенням у розгляданих творах письменника вживані трохи рідше.

Для поєднання їхніх предикативних частин найчастіше використано неповторюваний сполучник *і*. Найпоширенішими з-поміж речень розгляданого взірця постають конструкції зі значенням часової послідовності: *Мине вихідний, і знову настануть трудові будні* [2, с. 50]; *Страшна якась злагодя погамовує враз той полукіпок, і вже й снопи чують у вогні темряви жагу поцілунків, шепоти щастя, солодкий стогін знемоги...* [2, с. 62]. Подеколи трапляються в малій прозі О. Гончара конструкції зі значенням одночасності: *В цей час у ресторані з'являється Ліззі, і ми з Петром ще здалеку чуємо її веселе вранішнє «хелло!»* [2, с. 257]; *Людей на світі ніби поменшало, і в усьому почувалась тривога, беззахисність, тоскнота* [2, с. 76]. Зазвичай порядок розташування предикативних частин у цих реченнях вільний. Уживаними є конструкції із причиново-наслідковими відношеннями між предикативними частинами, що мають фіксований порядок розташування предикативних частин: *Тітчине кволе серце не витримало потрясінь, і вже через місяць після початку боїв на кордоні Ольга поховала цю добру душу, дорогу для неї людину* [2, с. 84]. Речення з умовно-наслідковими відношеннями трапляються дуже рідко: – *Найменша промашка, і вже петля тебе жде, костоломство, голки під нігті...* [2, с. 79].

Складносурядні речення з повторюваним єднальним сполучником *і...і* в малій прозі О. Гончара поодинокі: *І вона стає одразу чистою, і сам хлопець при цьому аж світлішає* [2, с. 93]. Ці речення мають вільний порядок розташування предикативних частин і відкриту структуру.

Так само поодинокими прикладами в малій прозі О. Гончара представлені двокомпонентні розділові: *То гастролі, то до земляків запросять* [2, с. 158] і приєднувальні складносурядні речення: *Сніп до снопа, та й буде копа!* [2, с. 55].

Зрідка в аналізованих творах письменника трапляються обмежувальні складносурядні речення, що «вказують на обмеження вияву якогось явища» [2, с. 312]. Предикативні частини в цих структурах поєднує сполучник *і*, а облігаторними компонентами другої частини постають частки тільки, лише: *Тут було сухо й затишно, і лише десь угорі над нами вже рівно шуміла злива* [2, с. 60].

У виписаному фактичному матеріалові не зафіксовано жодного випадку використання градаційних речень, на підставі чого констатуємо, що вони не характерні для мовотворчості письменника.

Отже, для малої прози О. Гончара характерними є складносурядні двокомпонентні речення із протиставними та зіставними відношеннями між предикативними частинами. Двокомпонентні єднальні

складносурядні речення вживані трохи рідше і зазвичай виражають відношення часової послідовності. Речення з розділовим, приєднувальним та обмежувальним значенням у малій прозі О. Гончара представлені поодинокими прикладами. Майже не властиві мовотворчості письменника складносурядні речення з градаційними відношеннями між предикативними частинами.

Література

1. Вихованець І. Р. *Граматика української мови. Синтаксис*. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
2. Гончар О. Т. *Далекі вогнища: Нові твори*. Київ : Рад. письменник, 1987. 287 с.
3. Шевельов Ю. *Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953 рр.)*. Київ : Темпора, 2012. 664 с.

ФЕМІНІТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Гнап В.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут математики та фундаментальних наук
Кафедра міжнародної інформації
vasylsynahnap@gmail.com

Науковий керівник – **Харчук Л. В.**, к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

В останні роки питання фемінітивів набуло значного поширення, внаслідок чого їх почали широко використовувати в мові реклами та мас-медіа. Розгляду цього питання присвячено наше дослідження.

Сучасні філологи та філологині неоднозначно ставляться до фемінітивів насамперед через те, що в українській мові згідно з чинним правописом існує явище мовного андроцентризму (від грецької, andros – чоловік), коли загальний чоловічий рід застосовують на позначення і жінок, і чоловіків.

Андроцентризм виявляється в різних царинах – у мові, історії, філософії, літературі, біології тощо – коли центром, вихідною точкою чи нормою мислиться чоловік, а жінка чи жіноче постає як «інше», менш важливе, або похідне [2, с. 118]. Загальний чоловічий